

Pag-ila sa mga katungod sa yuta ug pagpaayo sa mga kapasidad sa mga gagmay nga mag-uuma sa Pangantucan, Bukidnon, Pilipinas

MATERIALES SA PAGKAT-ON

Usa ka Panudlo sa Pagbuhat aron Mapalihok ang Plano para sa mga Lokal nga Organisasyon sa Komunidad

Tony Quizon

Pasiuna

Kini nga artikulo bahin sa kung giunsa ang mga lokal nga organisasyon sa komunidad – sama sa mga mag-uuma o lumad nga mga tawo – nag-andam sa ilang pagpadagan sa plano. Sa paghimo sa pagplano sa operasyon, usa ka organisasyon ang nagpaila sa mga piho nga kalihokan, kahinguhaan, ug kawani nga kinahanglan aron makab-ot ang mga katuyoan niini o aron makumpleto ang usa ka proyekto, sa sulud sa usa ka gihatag nga panahon nga usa ka tuig o mas mubu. Ang kini nga papel gisulat nga panguna nga gimbuhaton alang sa mga namuno ug tagdumala sa mga lokal nga organisasyon.

“ Kung dili ka magplano, magplano ka nga mapakyas. ”

Ngano nga kinahanglan man nato buhaton ang pagplano ?

Daghang mga kaayohan sa pagplano. Ang pagplano makatabang sa pagtuman sa mosunud:

- **Naghatag sa organisasyon ug usa ka pagbati sa direksyon.** Kung wala ang mga plano ug katuyoan, reaksyon ra sa mga organisasyon ang adlaw-adlaw nga wala hunahunaa kung unsa ang mahinabo sa kadugayon. Pananglitan, ang solusyon nga makahuluganon sa hamubo nga termino dili kanunay adunay kahulugan sa taas nga termino. Ginalikawan sa mga plano ang kini nga sitwasyon ug gisiguro nga ang mga mubu nga paningkamot mosuporta ug mahiuyon sa mga umaabot nga katuyoan.
- **Gipunting ang atensyon sa mga katuyoan ug sangputanan.** Ang plano gahatag sa mga tawo nga nagdala nga naka-pokus sa gipaabut nga mga resulta. Sa dugang, ang pagtan-aw sa tumong usab nag-aghat sa mga miyembro sa usa ka organisasyon.
- **Naghimo ug usa ka basihan alang sa pagtinabangay.** Ang lainlaing mga tawo ug mga grupo dili epektibo nga

magtinabangay sa mga hinusa nga proyekto nga wala'y plano. Pananglitan: ang mga tubero, panday ug elektrisyan dili makahimo sa pagtukod ug usa ka balay nga walay blueprint.

- **Nagtabang sa pagpaabut sa mga problema ug pagsagubang sa pagbag-o.** Ang usa ka plano sa organisasyon mahimong makatabang sa pagtagna sa mga problema sa umaabot ug paghimo sa bisan unsang kinahanglanon nga mga pagbag-o aron malikayan kini. Pananglitan, mahimo mag-andam ug magplano ang mga kapunungan alang sa ting-ulan. Bitaw, adunay mga sorpresa – sama sa usa ka labi ka kusgan nga bagyo – nga kanunay dili mabantayi, apan daghang mga daghang mga pagbag-o ang dili dali nga mahibal-an. Ang pagplano alang sa mga potensyal nga problema makatabang aron maminusan ang mga sayup ug maminusan ang mga “sorpresa” nga dili kalikayan nga mahitabo.
- **Naghatag ug mga panudlo alang sa paghimo og desisyon.** Ang mga desisyon naa sa umaabot. Kung ang pagdumala walay bisan unsang mga plano alang sa umaabot, sila adunay gamay nga mga panudlo alang sa paghimo og mga desisyon. Kung nahibal-an sa usa ka organisasyon nga gusto niini ipaila ang usa ka bag-o nga ani o produkto sa sunod nga tuig, kinahanglan nga hinumdoman nila ang mga desisyon nga ilang gihimo karon. Ang mga plano makatabang sa mga namumuno ug miyembro nga mag-pokus sa dako nga hulagway.

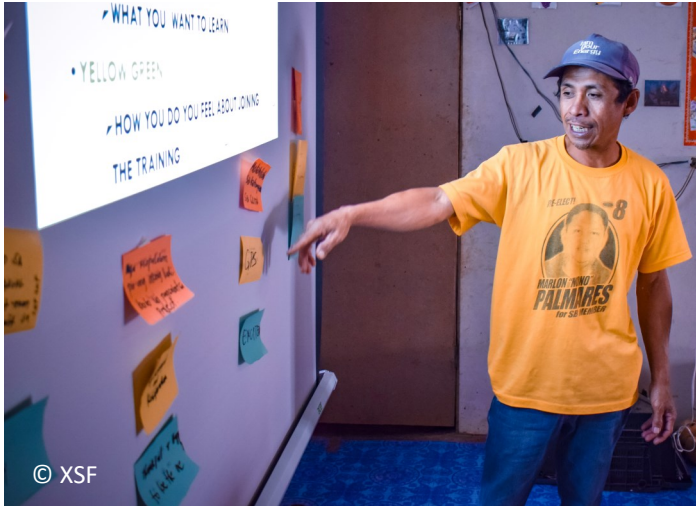
Estratehikong ug Pagpadagan sa Plano

Adunay duha nga kinatibuk-ang klase sa pagplano: (1) *estratehikong pagplano* ug (2) *pagplano sa operasyon*.

Estratehikong Pagplano. Sa usa ka estratehikong proseso sa pagplano, tin-aw nga gihulagway o gipamatud-an sa kapunungan ang katuyoan niini alang sa (vision-mission), gitino kung unsa ang gusto niini maangkon sa mga mosunud nga pipila ka tuig, ug pagkahuman mohukom sa usa ka hugpong nga tingali 3-5 nga estratehikong prayoridad (mga katuyoan) sa paggiya sa organisasyon padulong sa pagkab-ot sa umaabot.

Kini nga “estrategikong gambalay” naghatag sa kinatibuk-ang direksyon alang sa organisasyon. Naka-konektar kini sa piho nga mga katuyoan nga makagiya sa pag-uswag sa tinuig nga mga plano sa trabaho o mga plano sa pagpadagan niini. Mga pananglitan sa estrategikong plano:

- Ancestral Domain Sustainable Development and Protection Plan (ADSDPP)
- Barangay Development Plan
- Vision-Mission-Goals sa organisasyon

- iskediyul; ug,
- organisasyon.

Ang mga pananglitan sa mga plano sa operasyon naglangkob sa tinuig nga plano sa organisasyon ug plano sa pagpatuman sa proyekto.

Sa laktod nga pagkasulti, ang usa ka estrategikong plano gatan-aw sa umaabot, tingali gikan sa tulo (3) ka tuig hangtod sa lima (5) ka tuig – aron mahibal-an kung unsa ang imong gilauman nga matuman ug unya hatagan prayoridad ang kini nga mga pamaagi. Sa pikas nga bahin, ang usa ka plano sa pagpadagan nagtan-aw sa kini nga mga estratehiya ug nagpalambo sa mga mubu nga termino nga plano sa trabaho (pananglitan unom ka bulan matag tuig) nga giubanan sa detalyado nga mga plano sa paglihok (kinsa, kanus-a, ug unsaon).

Ang imong estrategikong plano ug ang imong tinuig nga plano sa paglihok angay magkauban. Ang tinuig nga plano sa pagtrabaho gahatag sa detalye giunsa mahuman ang kinahanglan nga trabaho, apan kung wala ang estrategikong gambalay sa pagplano nga mogiya kanimo, ang tinuig nga proseso sa pagplano dili mahimong madiskarte.

Gipakita sa diagram sa ubus kung giunsa ang pagplano sa operasyon nga masulod sa kinatibuk-ang siklo sa pagplano.

Pagplano sa operasyon o tinuig nga pagplano. Sa pikas nga bahin, ang pagplano sa operasyon nagtumong sa kalihokan alang sa pag-andam sa usa ka plano sa usa ka organisasyon. Ang ingon nga plano nagtinguha ipatin-aw ang mga aksyon nga buhaton sa organisasyon aron matuman ang mga estrategikong katuyoan ug plano niini. Sa usa ka proseso sa pagplano sa operasyon, gitino sa organisasyon ang piho nga mga kalihokan, kahinguhaan, kawani ug organisasyon nga kinahanglan aron mahimo ang usa ka estrategikong plano o usa ka proyekto, sulud sa usa ka gihatag nga panahon. Kasagaran kini naglangkob sa usa ka tuig o mas mubu pa.

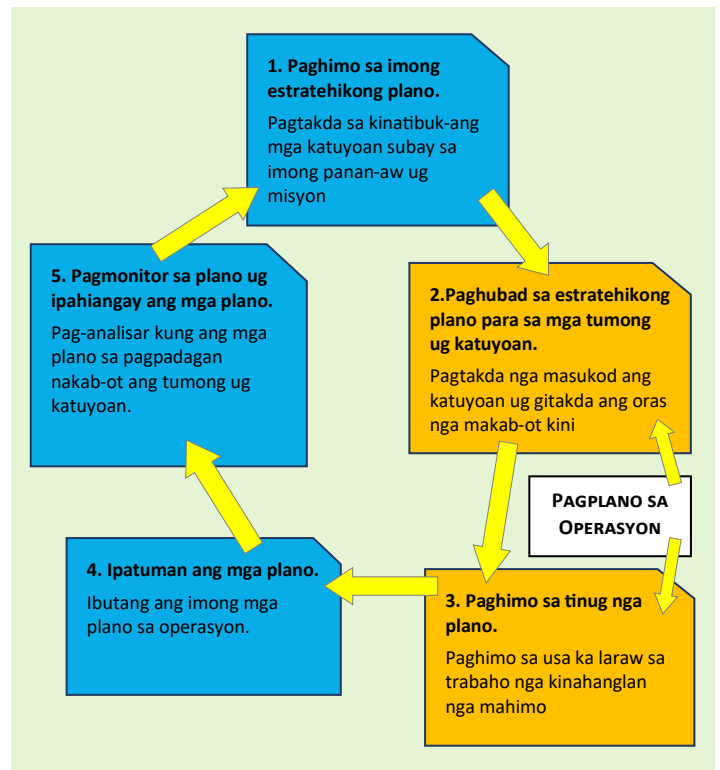
Ginatubag sa plano sa operasyon ang upat (4) nga mga pangutana:

1. Asa na ang organisasyon karon?
2. Asa man nimo gusto kini muabot?
3. Giunsa ka makaabot didto?
4. Giunsa nimo masukod ang pag-uswag?

Kasagaran, gipakita ang usa ka plano sa operasyon:

- Mga milestones, o unsang mga kondisyon ang kinahanglan nga matuman alang sa kalampanan;
- Mga kalihokan nga himuon;
- Badyet o rekorso nga kinahanglan;
- trabahante, kahanas nga gikinahanglan, ug mga ginbuhaton;

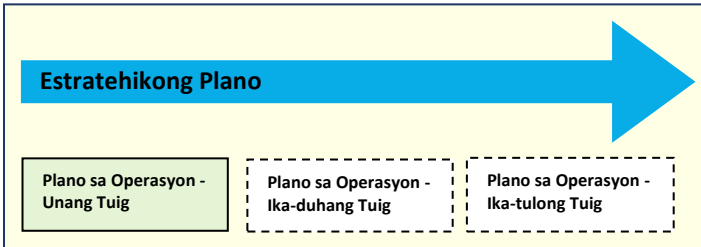
Diagram 1. Ang Siklo sa Pagplano

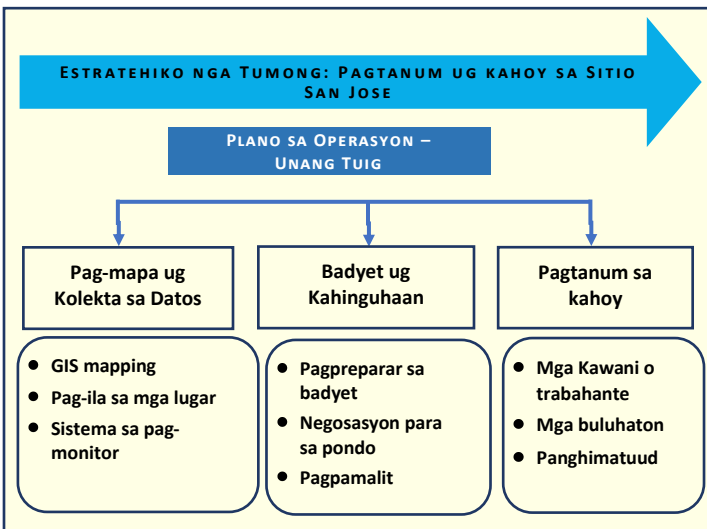
Mga kalainan tali sa mga plano nga estratehiko ug sa operasyon

Ang punoan nga kalainan tali sa mga plano nga estratehiko ug sa operasyon, mao ang:

Panahon. Ang pagplano sa operasyon angay sa mubo nga panahon:

Detalye. Ang mga plano sa operasyon labi ka detalyado sa mga termino sa mga buluhaton nga kinahanglan buhaton.

Kasangkaran. Ang mga plano sa operasyon mahimo usab nga mas naka-pokus sa mga termino sa kasangkaran sa usa ka gihatag nga panahon – labi na kung mahimo nimo bahinon ang trabaho sa piho nga mga hugna o yugto sa panahon. Kini makatabang kanimo nga mas maka-pokus sa 1-2 nga hinungdanon nga kalihokan alang sa matag yugto sa oras o panahon.

ESTRATEHIKO NGA TUMONG: PAGTANUM OG KAHOY SA SITIO SAN JOSE				
PLANO SA OPERASYON – UNANG TUIG				
Mga Buluhaton	1 st Kwarter	2 nd Kwarter	3 rd Kwarter	4 th Kwarter
Pag-mapa	█			
Badyet	█			
Pagpamalit		█		
Pagtanum ug kahoy		█	█	█
Pagsusi				█

Napulo ka mga lakang alang sa paghimo sa lokal nga pagplano sa komunidad

- Tan-awa ang imong mga katuyoan ug misyon.
- Susihon ang gawas ug sulud nga sitwasyon.
- Pamati gikan sa mga hingtungdan.
- Pagtakda sa tin-aw nga mga katuyoan ug tumong.
- Paghubad sa mga tumong ug katuyoan sa piho nga mga lakang o kalihokan.
- Susihon ang mga peligro ug pangandam alang sa mga kakontra
- Isulat ang plano.
- Paglihok sa plano.
- Monitoron ang pag-uswag ug ayuhon ang plano.
- Pag-ila sa mga sangputanan ug pagsaulog sa mga nahimo.

1. Tan-awa ang imong mga katuyoan ug misyon

Sa wala pa magplano ang usa ka organisasyon sa usa ka kurso sa paglihok, kinahanglan una nga mahibal-an kung unsa ang gusto niini nga makab-ot. Ang tumong ug katuyoan, ang katapusan nga mga sangputanan nga gitinguha sa organisasyon nakuha gikan sa ilang misyon. Gipasabot sa misyon kung unsa ang gibarugan sa organisasyon ug kung ngano nga kini anaa. Ang misyon mao ang basihan alang sa tanan nga mga katuyoan ug plano nga gilatid sa tibuok nga organisasyon.

2. Susihon ang gawas ug sulud nga sitwasyon

Ang una nga lakang sa bisan unsang proseso sa paglaraw sa komunidad mao ang pagkolekta sa kasayuran. Tiguma ang kinahanglan nga kasayuran, datos, mapa ug uban pa.

Sa pagplano alang sa usa ka proyekto sa pagtanum sa kahoy, pananglitan, ang mga boluntaryo mahimong magdumala sa pagkolekta sa gikinahanglan nga datos gikan sa local government unit (LGU), sa barangay, o bisan sa online. (Mahimo ka makakuha dali, mapuslanon nga mga mapa nga kompleto sa mga litrato sa aerial sa lainlaining mga timbangan gamit ang serbisyo nga nakabase sa internet sama sa Google Earth.) Kasagaran, mapuslanon nga magkonsulta sa mga lokal nga residente aron matikdan kung unsang mga seksyon sa usa ka talan-awon ang makasinati sa pagbaha o pagguho sa yuta. Mahimo ka usab maghimo usa ka dali nga pagsusi sa imong kaugalingon pinaagi sa paghimo og usa ka transect walk tabok sa usa ka lugar, ug ihapon ang mga nahu-log nga kahoy pagkahuman sa bagyo.

Apan ayaw pagkolekta ug datos alang lang sa kaayohan nga adunay mga numero. Siguruha nga adunay usa ka katuyoan kung giunsa nimo gigamit ang imong mga boluntaryo o naghimo sa imong kaugalingon nga pagkolekta sa datos.

Pag-analisar sa kasayuran sa pagplano nga imong nahipos. Unsa ang gipasabut sa kasayuran kanimo? Adunay ba panginahanglan sa ubang mga tawo nga mahimong makatabang sa paghubad sa datos sa usa ka propesyonal nga lebel? Himua ang una nga pagpasa kung unsa ang kasayuran ang makahuluganon kanimo, apan pagkahuman pangutan-a ang mga tawo nga adunay kahibalo kung unsa pa ang ilang nakita.

3. Pagkigsulti sa mga hingtungdan.

Ang pila ka maayong pangutana mao ang:

- Kung ang salapi wala'y tumong, unsa ang imong girekomenda nga among buhaton sa among komunidad? (Ang usa ka sunod nga pangutana mao: unsa ang usa nga interbensyon nga imong girekomenda nga dili magkagasto sa bisan unsang salapi?)
- Nakita ba nimo ang kahimtang sa ekonomiya sa tagsatagsa nga mga panimalay sa kini nga komunidad nga ning-ayo o nag-us-us sa sunod nga 10 ka tuig? Ngano man?
- Kung mahimo namong mawala ang usa ka problema sa among komunidad, unsa imong pilion? Ngano man?
- Kinsa ang kinahanglan nga magbag-o alang sa atong lugar aron mahimong mas maayo?

Ang pagkonsulta sa mga hingtungdan makatabang sa amo nga makahimo sa mga kapilian sa komunidad ug maghimo sa mga alternatibo nga sitwasyon.

Ang paghubit sa mga alternatibo lisud alang sa kadaghanan nga mga grupo nga buhaton kini tungod kay sa karon, sa imong hunahuna nahibal-an nimo ang mga tubag. Tan-awa kung mahimo nimo disiplinahan ang imong kaugalingon nga mogahin og gamay nga panahon sa paghunahuna og mga kapilian nga paagi aron maabut ang imong katuyoan o mga katuyoan. Usahay ang paghimo sa mga alternatibo nagpasabut sa paglingaw sa ideya nga ang imong mga katuyoan mismo gidudahan; mahimo kini labi ka tinuod kung nagtudlo ka sa parehas nga katuyoan sa 30 ka tuig ug walay nagbag-o.

Kung mahimo, paghimo ug usa ka publiko nga panagtigum, panaghisgutan o open house diin imong pangutan-an ang kadaghanan sa komunidad nga magkomento sa matag kapilian. Ang imong katuyoan kinahanglan usa ka lista sa mga kaayohan ug daotan alang sa matag kapilian.

Paghisgut ug pagdebate, apan sa pila ka higayon, pilia ang imong direksyon. Kung tinuod nga mahimo nimong makombinar ang duha o daghan pang mga gipangandoy nga alternatibo sa usa, buhata kana.

Bisan pa, ayaw puga ang imong kaugalingon sa paghiusa sa magkasumpaki nga mga ideya aron lang malipay ang tanan. Mahimo kini nga labi ka komportable sa hamubo nga dagan, apan himuon niini ang plano nga labi ka dili kaayo mahimo

nga ipatuman. Niini nga yugto sa pagpili sa usa ka kapilian, mahimo nimo mapalayo ang pipila ka mga tawo. Apan pagbinuotan sa tanan nga mga tawo.

4. Pagtakda sa tin-aw nga mga tumong ug katuyoan.

Tinoa una ang mga kinatibuk-ang katuyoan sa wala pa masulat ang mga detalye. Isulti ang mga katuyoan sa una nga sinultian nga moabut sa imong hunahuna, aron mahimo nimo nga dulaon ang mga ideya ug tan-awa kung gusto nimo panindigan ang kana nga katuyoan. Ayaw tugoti ang mga tagagawas o consultant nga magtakda sa imong mga katuyoan alang sa imong organisasyon.

Aron mahulagway kini, magsulay kita usa ka eksperimento. Pananglitan, ang imong mga katuyoan alang sa sunod nga tuig mao ang:

- Dili ka musulod sa publiko nga kayutaan sa kalasangan.
- Makatipig ka labaw sa P5,000 kaysa sa imong nahimo karong tuiga.
- Tanan nga mga miyembro mohunong pag-inom og alcohol.

Natrabaho ba kana? Nadasig ka ba? Sa tinuod, kini ba karon ang imong mga katuyoan? Dili mahimo!

Ang mga sampol nga katuyoan mahimog base sa gawas nga mga regulasyon tungod kay gidid-an sa DENR ang mga tawo nga mosulud sa pipila nga mga lasang. Giingon sa mga pagtuon nga ang mga pamilya kinahanglan magtipig ug daghang salapi, ug sa paggasto, ug ang pag-inom sa mga makahubog nga ilimnon. Bisan pa, dili kini mga katuyoan nga gidala nimo, nga naghimog desisyon, ug busa dili kini mga katuyoan nga gihunahuna nimo nga sundon.

Sa ingon pa, ang imong mga katuyoan sa organisasyon kinahanglang ipasabut sa mga miyembro niini. Bisan unsa ka elegante ang usa ka plano, dili kini molihok kung dili kini tinuod nga imong mga katuyoan. Ang imong mga katuyoan ug tumong kinahanglan adunay kalabutan ug makapadasig kanimo.

Labut pa, ang mga katuyoan ug tumong kinahanglan mao ang:

Klaro (Tin-aw ug Sigurado): Pananglitan, lisud mahibal-an kung unsa ang kinahanglan buhaton sa usa ka tawo kung gusto nila nga ipadayon ang katuyoan sa “pagtrabaho og labi.” Mas dali mailhan ang :mga punoan sa tanum”.

Masukod (Masukod): Lisud mahibal-an kung unsa gyud ang sakop sa “pagtanum og mga kahoy.” Mas dali masabtan ang kana nga paningkamot kung ang katuyoan nga “magtanum 6,000 nga mga kahoy sa Sitio San Jose”

Madawat (Gidawat): Kung adunay katungdanan ang usa ka komunidad alang sa pagpangita sa usa ka katuyoan, kana nga tumong kinahanglan na madawat nila. Pananglitan, ang mga tawo dili mosunud sa han-ay sa usa ka tawo nga nagsulti kanila sa pagtanum sa mga kahoy, kung sila adunay ubang buluhaton nga kinahanglan buhaton. Bisan pa, kung nahilabut sila sa pagtakda sa katuyoan, ilang ayohon ang uban pang mga iskedyul sa trabaho, o kung dili man paga-usabon ang katuyoan, labi pa nga dawaton usab nila ang katuyoan.

Makatarunganon (Makatarunganon): Bisan kung dawaton sa mga tawo ang kaakohan sa paggukod sa usa ka katuyoan nga piho ug masukod, ang katuyoan dili magamit nila kung pananglitan, ang katuyoan nga “magtanum ug 6,000 nga mga kahoy sa Sitio San Jose sa usa ka adlaw.”

Panahon (Gitakda nga panahon): Ang among mga katuyoan mahimong labi ka realistiko kung mopasalig kami sa usa ka katuyoan nga “magtanum 3,000 nga mga punoan sa Sitio San Jose sa usa ka bulan.” Ang kini nga gitakda nga panahon mahimong magpasabut nga ang mga tawo nagtanum ug total nga 200 nga mga kahoy matag adlaw sa usa ka 30 kaadlaw nga panahon. Ang gitakda nga panahon o timeframe kinahanglan nga makab-ot.

Ganti (Mapuslanon): Madasig ang mga tawo nga magtanum ug mga kahoy kung adunay mga sayo nga insentibo (pagkaon og pahalipay) o nakita nila ang mga dugay nga benepisyo (proteksyon batok sa pagguba sa yuta, suporta alang sa panginabuhian). Ang mga ganti dili lamang materyal nga mga butang; ang mga premyo mahimo usab moabut sa ubang mga porma sama sa pag-ila, pagdugang nga pakigsuod, ug labi ka kusgan nga panaghiusa sa komunidad.

5. Paghubad sa mga katuyoan ug tumong sa usa ka “plano” nga naglatid sa piho nga mga lakang o kalihokan

Ang tinuud nga kalihokan sa pagplano mahimong molungtad sa usa ka adlaw o usa ka serye sa mga sesyon nga nabahin sa pila ka mga adlaw. Ang mismong sangputanan nga plano kinahanglan magtino kung unsa ang kinahanglan buhaton, pinaagi kang kinsa, asa, kanus-a, ug unsaon. Niini ang pipila ka mga lakang ug sugyot alang sa pagpadagan sa kini nga kalihokan sa pagplano:

5.1 Ribyuha ang matag katuyoan.

Ang mga tumong mao ang piho nga mga kalihokan nga kinahanglan mahuman aron makab-ot ang mga katuyoan. Ang mga plano gahulma sa mga kalihokan nga kinahanglan aron maabut ang mga katuyoan. Kinahanglan nimo nga susihon una ang mga plano ug ipadayon kini, tungod kay ang mga plano nagbag-o ug adunay mga bag-ong katuyoan nga nahimo.

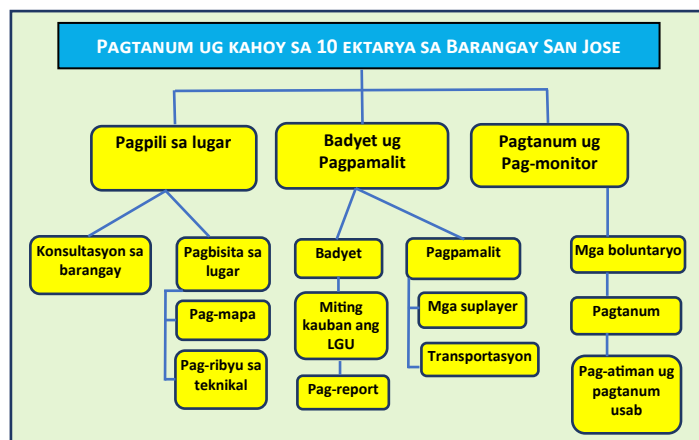
5.2 Tinoa ang mga kalihokan sa trabaho nga kinahanglan aron matuman ang matag katuyoan.

Bisan kung kini nga buluhaton mahimog ingon mabug-at sa pipila ka mga tawo, dili kini kinahanglan nga mao. Ilista ra ug i-analisar ang tanan nga mga buluhaton nga kinahanglan buhaton aron maabut ang mga katuyoan sa organisasyon.

Ang pila ka punoan nga pangutana nga ipangutana mao ang:

- Unsa ang hinungdanon nga mga kalihokan nga gikinahanglan aron matuman ang katuyoan?
- Adunay ba mga oportunidad o mga babag sa pagkab-ot sa katuyoan?
- Unsa man ang mga kapanguhaan, kusog sa trabaho, kahanas ug katakus nga gikinahanglan aron mahimo ang mga kalihokan?

Sa imong pag-analisar sa matag katuyoan, makahimo ka ug lista sa mga kalihokan. Padayon sa paghimay-himay sa matag usa ka kalihokan ngadto sa mahimo nga buluhaton. Pananglitan:

Susihon ang imong mga kapilian. Pananglitan, kung kinahanglan nimo ang mga seedling alang sa usa ka proyekto sa pagtanum sa lasang, mahimo nimo mapili nga mapalit kini gikan sa mga komersyal nga nursery, o mahimo nimo pillion nga itanom ang mga semilya pinaagi sa pagtukod sa imong kaugalingon nga nursery. Ang matag kapilian maglakip sa lainlaing mga kalihokan ug mga plano.

Labut pa, ipasabut ang mubo nga mga katuyoan – ang mga katuyoan sa matag tulo ka bulan – nga nagsuporta sa daghang estratehiko nga plano.

5.3 Giklasipikar ug giapil ang mga kinahanglan nga kalihokan sa pagtrabaho sa mga magdumala nga mga yunit.

Hunahunaa ang pagpatuman sa plano ug kung kinahanglan ba kini bahinon sa mga yunit sa trabaho o mga yugto sa pagpatuman. Makatabang kini aron maorganisa ang trabaho nga labi ka maayo, nga himuon nga labi ka sistematiko ug episyente.

Kasagaran kung ang mga organisasyon naghimo sa ilang pagplano, mohunong ra sila pagkahuman sa paglista sa mga kalihokan nga buhaton – AYAW ipahinabo kini.

Pagpilit sa paghimo sa usa ka pagbanabana kung unsang kantidad ang ipatuman sa plano, o unsang mga palisiya ang kinahanglan nga bag-ohon aron mapatuman nimo ang mga plano sa organisasyon, unsang mga bag-ong grupo ang kinahanglan buhaton aron mapatuman ang plano, ug kung giunsa nimo mapatuman ang plano nga lakang-sa-lakang.

Mahimo nimo ang mga kalihokan sa grupo pinauyon sa lainlaing mga modelo, sama sa:

- Pagpalihok ug kinahanglan nga kahanas.
- Geographic nga lugar.
- Mga hugna sa pagpatuman.
- Uban pa. produkto, ug customer.

5.4 Pag-andam sa usa ka iskedyul

5.5 Paglaraw sa usa ka hierarchy sa mga relasyon

Kinahanglan mahibal-an sa usa ka manedyer o tagdumala ang mga patindog (paghimog desisyon) ug pinahigda (koordinasyon) nga mga relasyon sa usa ka tibuuk nga organisasyon. Sunod, gamit ang tsart sa organisasyon, kinahanglan usa ka tagdumala ang maglaraw sa mga relasyon.

6. Susihon ang mga peligro ug pag-andam sa usa ka plano alang sa mga kakontra

Sa wala pa tapuson ang plano, susihon ang mga peligro sa bisan unsa nga imong giplano nga buhaton o makab-ot. Pangutan-a ang imong kaugalingon: Adunay ba mga potensyal nga panghitabo o hinungdan nga mahimong hinungdan nga mapakyas ang imong plano? Unsa ang imong buhaton kung ang imong gigamit nga mga pangagpas nahimo nga lahi gikan sa imong gilauman? Paghimo sa usa ka lista sa tanan nga potensyal nga mga hitabo o mga hinungdan nga mahimong makaapekto sa imong plano, pagkahuman magbrainstorm sa matag usa alang sa mga mahimong solusyon.

Hinumdomi nga ang mga hitabo nga dili ka makakontrol mahimong hinungdan nga mapakyas ang labi ka maayong pag-andam nga mga plano. Ang wala damha nga mga problema ug hitabo kanunay nga nahinabo. Mahimog kauban niini, pananglitan, ang wala damha nga kusog nga bagyo o pagbaha, kalit nga pagbalhin sa palisiya sa publiko, o mga pagbag-o sa lokal nga pamunuan sa politika.

O kung dili man ang atong mga plano mahimo nga mag-agad sama sa nag-andar nga makina sa usa ka dyip, o bomba sa

tubig, apan dili igo nga mag-andam alang sa mga kakontra – sama sa kung naguba ang makina, o kung kinahanglan ayohon.

Kung adunay mga hitabo nga wala damha nga nahinabo, mahimong kinahanglan nga usbon o ayohon sa mga organisasyon ang ilang mga plano. Ang gipaabut nga mga pagbag-o sa proseso sa pagplano labing maayo kung ang mga butang dili moadto sama sa gilauman. Ang mga organisasyon mahimo usab makapalambo sa mga alternatibo nga plano ug andam na kini alang sa paggamit kanus-a ug kung ang mga kahimtang naghimo nga kini nga mga alternatibo angay.

Ang pagplano sa kabalak-an naglangkob sa pag-ila sa mga alternatibong kurso sa paglihok nga mahimong ipatuman kung ug kanus-a ang orihinal nga plano nagpamatuod nga dili igo tungod sa pagbag-o sa kahimtang. Nalakip usab niini ang pagsulbad sa mga hinungdan sa peligro, aron malikayan ang mga katalagman o emerhensya nga mahinabo. Mahimong mag-uban, pananglitan, ang pagsugod sa mga lakang sa kahilwasan, mga protocol sa kahimsog, paghimo sa regular nga pag-checkup sa pagmentinar, o pag-ayos sa mga iskedyul aron mohaum sa mga potensyal nga kasamok sa panahon.

7. Isulat ang plano.

Ang usa ka dokumento nga plano dili kinahanglan nga elegante o kaayo pagsulat. Wala kini kalabotan sa degree diin ang usa ka plano makatabang o ipatuman. Hinuon, ang usa ka plano kinahanglan hunahunaon og maayo, dali masabtan, ug maabut. Kung ang plano makahimo sa pag-ila sa mga milestones, kini makatabang sa mga tawo nga mabantayan ang pag-uswag sa pagpatuman.

Ang labing kadali nga paagi sa pagpakita sa usa ka plano mahimong sa porma sa kalendaryo sa mga kalihokan – pag-ila sa mga punoan nga kalihokan, mga petsa kung kanus-a sila kinahanglan magsugod o mahuman, ug ang mga gitudlo nga mga tawo nga responsible sa matag buluhaton.

© XSF

Kung nakasulat ka usa ka tibuok nga plano, sugdi kini sa paghulagway ug pagtuki nga nagdala kanimo sa kini nga mga konklusyon, usa ka paghulagway sa proseso sa pagplano sa komunidad nga imong gisunud ug ang mga tawo nga naapil, mga alternatibo nga imong gikonsidera, ug kung nganong gipili nimo usa nimo gibuhat.

8. Ipatuman ang plano.

Panahon na aron ipatuman ang mga plano. Ang mga kalihokan nga gihimo sa adlaw-adlaw, o matag semana kinahanglan nga makatabang nga maabot ang gitakda nga mga katuyoan, nga sa baylo gisuportahan ang kinatibuk-ang estrahehikong plano.

9. Monitoron ang pag-uswag ug ayuhon ang mga plano.

Bisan dinhi, wala matapos ang proseso sa pagplano. Kinahanglan nimo nga bantayan kung giunsa ang pagpatuman sa plano, pag-update niini matag karon aron nga panahon, ug padayon nga pagsulay sa paguswag sa plano. Kauban sa plano ang mga yugto sa pagpamalandong ug pag-ayo. Alang sa usa ka tuig nga plano, pananglitan, tingali gusto nimong maghimo ug usa ka pagribyo sa katapusan sa matag kwarter (matag 3 ka bulan) o sa mubu nga yugto sa katuyoan, aron masusi kung naigo ba nimo ang mga benchmark nga gitukod.

Naa sa sangputanan sa mga pagsusi, mahimong gusto sa imong organisasyon nga ayuhon ang mga bahin sa mga plano sa pagpadagan niini.

10. Pag-ila sa mga resulta ug pagsaulog sa mga nakab-ot.

Dali alang sa mga tigplano nga kapuyon sa proseso sa pagplano. Ang usa ka hinungdan sa kini nga problema mao ang paghatag gibug-aton sa pagkab-ot sa mga sangputanan. Sa higayon nga makab-ot ang gitinguha nga mga sangputanan, ang mga bag-ong katuyoan dali nga matukod. Ang proseso mahimog sama sa pagsulbad sa sunod-sunod nga problema, nga walay tinood nga katapusan. Bisan pa kung tinuud nga gihunahuna kini, kini usa ka hinungdanon nga kalamposan nga maampingong pag-analisar ang usa ka kahimtang, ilakip ang uban sa usa ka plano nga maghimo usa ka butang bahin niini, magtinabangay aron matuman ang plano, ug makita gyud ang pipila nga mga sangputanan. Mao nga kini hinungdanon – saulogon ang imong mga nahimo! □

Gipili nga mga pakisayran:

Cliffs Notes. (n.d.). *The Principles of Management*. Retrieved from <https://www.cliffsnotes.com/study-guides/principles-of-management>

Organizational Planning Guide: Types of Plans, Steps, and Examples. (27 April 2020). *Pingboard*. Retrieved <https://pingboard.com/blog/organizational-planning-guide-types-of-plans-steps-and-examples/>

Ang kini nga materyal gihimo nga posible pinaagi sa suporta sa German Federal Ministry for Economic Cooperation and Development (BMZ) pinaagi sa Global Land Tool Network (GLTN) nga gipadali sa United Nations Human Settlements Programme (UN-Habitat).

Ang mga panan-aw nga gipahayag sa kini nga materyal dili kinahanglan magpakita sa hunahuna sa mga sa GLTN, UN HABITAT ug BMZ.

Gikutlo:

Quizon, A. (2021). *Usa ka Panudlo sa Pagbuhat aron Mapalihok ang Plano para sa mga Lokal nga Organisasyon sa Komunidad*. ANGOC, XSF and GLTN. [Learning material prepared for the project Recognizing land rights and enhancing capacities of Smallholder Farmers in Pangantucan, Bukidnon Philippines]. The Asian NGO Coalition for Agrarian Reform and Rural Development (ANGOC), Xavier Science Foundation, Inc. (XSF) and Global Land Tool Network (GLTN).

Ang mga kabalaka bahin sa kawala'y seguridad sa pagkaon sa mga nasud gipakita sa Sustainable Development Goals (SDGs) aron tapuson ang kagutom, pagkab-ot sa seguridad sa pagkaon ug pagpaayo sa nutrisyon, ug pagpalansad sa malahutayon nga agrikultura sa 2030. Tungod kay ang yuta adunay hinungdanon nga papel sa panginabuhian sa kadaghanan sa mga tawo sa mga nag-uswag nga mga nasud, ang pagkab-ot sa seguridad sa pagkaon ug pagkubus sa kakabus dili maluwas kung ang mga isyu bahin sa pag-adto sa yuta, seguridad sa pagpuyo, ug ang katakus nga magamit ang yuta nga produktibo ug sa malungtaron nga pamaagi mahatagan solusyon.

Sa ingon, ang Global Land Tool Network (GLTN) nagpatuman sa "Secure Access to Land and Resources (SALaR)" pinaagi sa suporta sa Federal Ministry of Economic Cooperation and Development (BMZ) sa Alemanya, uban ang kinatibuk-ang katuyoan nga mapaayo ang padumala sa yuta ug natural nga kahinguhaan, seguridad sa mga gagmay nga mag-uuma sa Uganda, Pilipinas ug Laos.

Sa Pilipinas, samtang ubay-ubay nga mga balaod sa yuta ang gipatuman, daghang mga kakulangan ang kinahanglan nga mahatagan solusyon aron mapaayo ang kahimtang sa ilang mga gipahimuslan nga mga benepisyaryo. Tungod niini, ang pag-ila sa mga katungod sa yuta ug pagpaayo sa mga kapasidad sa mga gagmay nga mag-uuma sa Pangantucan, Bukidnon, sa Pilipinas nagtumong nga makatampo sa katuyoan sa SALaR. Ang kini nga proyekto gipatuman sa Asian NGO Coalition for Agrarian Reform and Rural Development (ANGOC) kauban ang pakigtambayayong sa Xavier Science Foundation, Inc. (XSF), uban ang teknika ug pinansyal nga suporta gikan sa Global Land Tool Network (GLTN) ug Ministry of Economic Cooperation and Development (BMZ) sa Alemanya.

Para sa dugang nga impormasyon bahin sa kini nga proyekto:

Asian NGO Coalition for Agrarian Reform and Rural Development (ANGOC)
33 Mapagsangguni Street, Sikatuna Village Diliman
Quezon City 1101 Philippines
Tel: +63-2 8351 0581 | Fax: +63-2 8351 0011
Email: angoc@angoc.org | Website: www.angoc.org

Xavier Science Foundation, Inc. (XSF)
Manresa Complex, Fr. Masterson Avenue Upper Balulang
9000 Cagayan de Oro City Philippines
Tel: (+63-88) 8516887 | Email: xsf@xu.edu.ph

Ang Asian NGO Coalition for Agrarian Reform and Rural Development (ANGOC) usa ka rehiyonal nga koalisyon sa mga nasyonal ug rehiyonal nga mga CSOs sa Asya nga aktibo nga nagpasiugda sa pagpromotar sa soberanya sa pagkaon, mga katungod say uta ug repormang agraryo, malahutayon nga agrikultura, partisipasyon nga pagdumala, ug pagpauswag sa mga banwa.

Ang Xavier Science Foundation, Inc. (XSF) usa ka ligal, dili pang-gobyerno nga organisasyon nga nagpasiugda sa mga programa ug proyekto nga makapahupay sa kakabus ug makapalambo sa kusog nga sosyal. Ang XSF nagsilbing usa ka agianan sa mga pondo aron masuportahan ang mga proyekto sa pagpalambo, bag-ong programa, for a ug dayalogo.

Ang United Nations Human Settlements Programme (UNHabitat) naglihok padulong sa usa ka labi ka maayo nga kaugmaon sa kasyudaran. Ang misyon niini mao ang paglansad sa sosyal ug inaiyahan nga malungtaron nga pag-uswag sa mga tawo ug ang pagkab-ot sa igong kapasilongan sa tanan

Ang Global Land Tool Network (GLTN) usa ka alyansa sa kalibutanon, rehiyonal, ug nasudnon nga kasosyo nga nag-amot sa paghupas sa kakabus pinaagi sa reporma say uta, pagpaayo sa pagdumala sa yuta, ug seguridad sa pagpuyo labi na pinaagi sap ag-uswag ug pagsabwag sa mga para sa kabus ug sensitibo nga mga himan.

Ang German Federal Ministry for Economic Cooperation and Development (BMZ) mao ang punoan nga organisasyon sap ag-uswag sa Estado sa Alemanya. Ang prinsipyo sa pamunoan sa BMZ mao ang pagpanalipod sa mga katungod sa tawo, nga nag-uban sa katungod nga mabuhi sa kalinaw ug kagawasan, ug aron matabangan nga matubag ang mga isyu sa kakabus sa kalibutan.